

Iz zgodovine kerščanske ljudske šole.

(Dalje.)

Nove vseučelišča bile so pa v neki posebni razmeri do ljudske šole. Ker so izrastle iz katedralnih šol, stopile so na njihovo mesto, kar zadeva ljudsko izrejo. Tedaj ne pošilja več scholasticus, ampak rektor posamesne rejence višje šole tistim dušnim oskerbnikom, ki potrebujejo pomoči pri podučevanju, in namesti scholastica je pa rektor povsod šolski nadzornik, kjer delajo njegovi učenci kot ljudski učenci. Tu in tam še vidimo, da rektorji potujejo, da šole ogledujejo. *) Ti ljudski učitelji so večidel Baccalaurei in Licentiatii na vseučelišču, in se smejo poverniti na vseučelišče — k Alma mater-i — kakor so visoke šole imenovali, potem ko so se med ljudstvom verlo obnašali. Na vseučeliščih so pa učili višje učenosti. Razprava med njimi in duhovni bila je poprejšni enaka; bili so njegovi namestniki pri podučevanju otrok; dobivali so od njega plačo na teden in hrano v njegovi hiši. Zraven tega opravljali so cerkvene službe kot poprej. Bili so neoženjeni, tudi ko so bili učenci pri vseučeliščih. **) Vendar ne le katedralne šole je duh združevanja, ki je tačas vladal, močno prešinil in ljudsko izobraženje povzdignil, ampak ta duh je prenašal stare in vstanovil brezštevno veliko novih samostanov, in obljubil z redovnimi brati, in tako je dobivalo ljudstvo učenike in šole. Opatija Clugny (v škofiji Maçon), ktero je prenašal pobožni Vilem akvitanski, postala je lep izgled za vse samostane. V kratkem je pristopilo 2000 opatij noter do Poljskega bratovšini ali družbi v Clugny; ljubezen do ascetike in do učenosti se je zopet zbudila. Ravno potem zgledu je tudi samostan Monte Cassino veliko pomehkuženih samostanov vzel v svojo sveto družbo. Na Nemškem je pobožni opat Vilem I. 1069. družbo v Hirsav (Virtemberskem okrožju Calv) vstanovil. Velika prenašba Gregorja VII. je bila pripravljena; slavnih mož za novo dobo ni primanjkovalo. Občenje z daljnimi deželami je bilo vzrok, da

*) Iz tega se vidi, zakaj da ima vseučelišče v Parizu verhovno oblast nad ljudske šole po Franciji. Tudi na Češkem je bilo pozneje ravno tako.

**) Stopinje so bile pa te le: Baccalaureus — lavorom ovenčan učenec, ki je šole doveršil; Licentiat, ki je imel pravico do podučevanja; Magister in Doctor.

Pis.

Pis.

je vse po vednostih hrepnelo. Veliko vnanjih izmed ljudstva je hotlo v šole hoditi, tako da so bili prostori premajhni. K sreči so se pa redovne hiše povsod zelo množile. Žlahtni vitezi prisegali so l. 1099. sv. redovnim obljubam, da se hočejo bojevati z ostrim jeklom zoper vnanje cerkvene sovražnike. Pobožne duše iz med ljudstva zavezale so se pa z drugačnimi redovnimi obljubami, da se hočejo z orožjem vere in učenosti bojevati zoper barbarstvo v sercu in na duši. Leta 1098. je vstal v Cistercii (Citeaux) v okolici dijon-ski v Burgund prvi samostan Cistercienser-jev, ktere je potem sv. Bernard tako vodil, da so bili znani po širokem svetu. Sto let pozneje imeli so že 2000 opatij in tudi veliko ženskih samostanov. L. 1119. so se začeli Premonstratenserji, ki so združevali dolžnost kanonikov in menihov; kmali so živeli po 1000 opatijah in 300 proštijah; bilo je že 500 ženskih samostanov pod ravno tem vodilom. Za leta 1209. je kaj veselo začel cveteti red sv. Franciška in za l. 1215. red sv. Dominika. Po ravno teh vodilih živlele so tudi nune. Razširila sta se ta dva reda izmed vseh naj bolj po širokem svetu. Še veliko drugih cerkvenih družb se je začelo v tem času, v katerem je vse bilo polno gorečnosti. Vse so pa v ljudsko izobraženje pripomogle, ako ne z drugim, pa s prepisovanjem knjig. *) Cistercienszarji pa, desiravno se doma dolgo časa niso pečali z podučevanjem, pridobili so si s tem velike zasluge, da so v tem času zasadili kersčansko vero in kersčanske šege v slovanske pokrajine unstran Labe — pozneje Braniborska marka. Tam, kjer je sila nemškega orožja pa ostudno nekersčansko sovražtvo do Slovanov serca domačih ljudi globoko ranilo, so pobožni in krotki menihi umeli, kako se celijo skeleče rane. Tudi Borusija šteje med svoje perve oznanovavce meniha Kristjana iz samostana Oliva (l. 1209.) in po Livlandii je cisterciensarski opat Bertold kersčansko vero in omiko razširjal. Misijarji vsake verste poskušali so spreobrniti Slovane po izhodnem jezeru (1122. — 1230). Franciskani in Dominikani trudili so se pa, da bi doljne Mongole v kersčansko vero pripeljali.

(Dalje prih.)

*) Kartusiani so posebno veliko knjig prepisali. Kolikor knjig prepisamo, je rekel opat Guido, toliko oznanovavcov resnice za seboj pustimo. *Pis.*